

Kenraali K. L. Oeschin sotilaskunnian palautus

**Vesa Määttä: K. L. Oesch ylivoimaa vastassa.
Gummerus 2015. 453 sivua.
ISBN 9789512092611.**

Vuonna 1999 ilmestyi everstiluutnantti Helge Seppälän teos *Karl Lennart Oesch: Suomen pelastaja*. Teoksen nimi puhui puolestaan. Jatkosotakriittikkona tunnettu Seppälä oli laatinut Oeschin elämäntyötä valottavan ja sitä kunnioittavan elämäkerran. Nyt filosofian tohtori, sotahistorioitsija Vesa Määttä on laatinut Oeschistä uuden elämäkerran. Sen taustalla on vahva tukiryhmä, Oeschin muistoyhdistys, jonka asettama työryhmä on sparrannut kirjoittajaa. Primus moottorina on toiminut kuitenkin Sveitsin entinen suurlähettiläs Josef Bucher. Syntyperäisenä Sveitsin kansalaisena Oeschia pidetään suurimpana sveitsiläisenä sotapäällikkönä sitten Wilhelm Tellin.

Määttän teos on tieteellinen elämäkerta, ammattitutkijan työtä. Siinä on tukeva alaviitejalka ja laaja aineisto. Alkuperäismateriaalia ja kirjallisuutta on tutkittu ja hyödynnetty tarkoin. Teoksessa käydään Oeschin elämänvaiheet yksityiskohtaisesti ja huolellisesti lävitse. Ne nivelletään onnistuneesti laajemmin historialliseen taustaansa. Niinpä lukijalle selviää sekin, että luonnon ystävä Lennu Oesch oli alun perin pasifisti, ja kerrotaan, miksi mieli muuttui.

Tekstimassasta vain kolmannes käsittelee talvisodan, välirauhan ja jatkosodan aikaa. Toisin kuin monissa muissa kenraalien elämäkertoissa tilaa ei ole uhrattu sellaiselle yleiselle sotahistorialle, jossa kohdehenkilö ei ole nimenomaisesti mukana. Määttä käy tutkimuksellista keskustelua Kannaksen taisteluista muun muassa vuonna 2000 väitelleen Tapio Tiihosen kanssa, mutta vielä enemmän olisi voinut valottaa Oeschin omaa roolia KaJoKE:n johdossa vähäisen komentoelimensä tukemana. Määttä on voinut tukeutua myös ensimmäiseen Kannaksen suurtaisteluja koskevaan analysoivaan teokseen, Oeschin itsensä vuonna 1956 kirjoittamaan *Suomen kohtalon ratkaisu Kannaksella v. 1944*, joka on kestänyt hyvin aikaa.

Oesch ei ollut kansanmies, ahkera ja vastuuntuntoinen kylläkin. Hän oli Mannerheimin arvostama ja vaikeissa paikoissa tämän luottokomentaja, mutta heidän keskinäiset välinsä eivät olleet mutkattomat, vaikka herroilla oli pitkä yhteistyö takanaan. Kirjassa on selvitetty tarkoin myös Oeschin voimien ehtymistä ja sairastumista 23.8.1941. Määttän mukaan kyseessä oli liikaraskitus. Jos Mannerheimille olisi kerrottu hermo-

rasituksesta, Oeschin sotilasura olisi voinut jatkua toisin, mikä ei olisi ollut pieni asia.

Oeschin uran keskeiset vaiheet sotilaana ovat yleisesti tunnetut: jääkäri, pataljoonankomentaja vapausodassa, sotakorkeakouluopinnot Ranskassa, Sotakorkeakoulun johtaja, nouseva ura yleisesikunnan päällikönä, Rannikkoryhmän komentaja Viipurinlahdella talvisodan kriittisinä päivinä, IV armeijakunnan komentaja jatkosodan hyökkäysvaiheessa Karjalan kannaksen takaisinvaltauksessa, neuvostoarmeijan hyökkäyksen torjuja Syvärillä talvella 1942 sekä Karjalan kannaksen joukkojen komentaja kesällä 1944. Myöhemmät vaiheet eivät ole olleet asianharrastajillekaan selviä. Valvontakomission aikana koettiin asekatkentu ja oltiin tekemisissä Valvontakomission esittämän Lista 1:n kanssa. Utuinen tieto on monelle ollut se, että Oeschkin oli telkien takana. Syy ei kuitenkaan ole tiedossa.

Moni sotahistorian harrastaja allekirjoittanee seuraavan arvion. Toisen maailmansodan aikana Suomen etevin armeijan tai armeijakunnan komentaja oli K. L. Oesch, divisioonankomentaja Einar Vihma ja operaatioiden suunnittelija Valo K. Nihtilä. Oesch sai kuitenkin sotavankien kohtelusta sotaylioikeudessa 12 vuoden kuritushuonerangaistuksen, joka aleni korkeimmassa oikeudessa kolmen vuoden vankeudeksi. Nihtilän tuomio oli viisi vuotta kuritushuonetta. Kumpaakaan ei jälkikäteen hyvitetty. Vihmaa olisi kenraali Gustav Hägglundin (2011) teoksen *Värikkäät kenraalit* mukaan luultavasti syytetty karkurien ammuttamisesta, ellei hän olisi kaatunut Ihantalassa.

Ei ollut kaukana, että Oeschin saama sotaylioikeuden tuomio olisi pysynyt korkeimmassa oikeudessa. Kolme jäsentä – kaikki ammattituomareita – äänesti 12 vuoden säilyttämisen puolesta. Kolmen vuoden tuomio perustui sotaylioikeuden tuomion kumoamista tarkoittavan kuuden jäsenen (neljä ammattituomaria ja kaksi sotilasjäsentä) kantaan. Näistä yksi, oikeusneuvos Kaarle Oskari Laitinen, olisi hylännyt syytteen. Huomionarvoista on, että Laitisen perustelut ovat seikka-peräiset ja vahvemmin argumentoidut kuin muiden.

Yrjö Jylhän sanat *Vaienneissa voittajissa* kuuluvat: ”Ja rinnalla tunteimme tuomion, muu kunnia meille on arvoton, katinkultaa kiitos ja maine”. Entä sitten, jos sotilas onkin menettänyt kunniansa, niin kuin Oeschille tavallaan kävi. Lakimies Ilmari Turja kuvaa tilannetta näytelmänsä *Päämajassa* loppureplieikeissä. Ylipäällikkö toteaa Viipurin menettäneestä prikaatin komentajasta, ettei tätä kuitenkaan ammuta. Päämajamestari vastaa, että tälle tapahtui vieläkin pahempaa, hän menetti kunniansa. Tämä asetelma on ollut keskeisenä syynä

Vesa Määtän teokselle. Kyseessä on sotilaskunnian palautus siltä osin, kuin sellaisesta voi olla kysymys. Kun itsenäinen Suomi täyttää sata vuotta, Oeschiä tulisi joka tapauksessa muistaa ja kunnioittaa Helge Seppälän sanoin Suomen pelastajana.

Eläissään Oesch ei kiitosta Suomen valtiolliselta johdolta saanut. Oikeusministeri Urho Kekkonen syytti häntä kovin sanoin eduskunnassa ja suhtautui tähän presidenttinä hyvin kylmänkiskoisesti. Kekkonen oli muutenkin kalsea jääkärikenraaleita kohtaan joitain poikkeuksia lukuun ottamatta, mutta miksi juuri Oesch oli erityisesti hänen tullinjalanaan? Oeschiä ei haudattu valtion kustannuksella, eikä hautajaisissa ollut valtiollista edustusta. Puolustusvoimat eivät sentään missään vaiheessa kääntäneet Oeschille selkäänsä.

Oesch katkeroitui ja koki sodasta johtuvia painajaisia niin kuin moni muukin. Vaikka hän oli säilyttänyt työkykynsä, hänelle ei ollut tarjolla sotien jälkeen merkittäviä tehtäviä. Sotakirjailijana hän ei saanut kunniaohjorin arvoa toisin kuin Harald Öhquist ja Erik Heinrichs. Hänen johtamilleen Kannaksen joukoille ei annettu omaa päiväkäskyä torjuntataistelusta.

Vertailu Taavetti Laatikaiseen on miltei verta hyytävä. Laatikainen, joka oli Oeschin sijaisena kadoksissa IV armeijakunnan väliaikaisena komentajana, sai Manerheim-ristin jo 3.10.1941 muun muassa operaatioista, joilla tuettiin Viipurin valtausta. Oesch sai sen vasta kesäkuussa 1944, Nihtilälle sitä ei annettu koskaan, vaikka he olivat jatkosodan hyökkäysvaiheen menestyksellisimmän taistelun Viipurin valtauksen suunnittelijoita ja toteuttajia. Laatikainen, joka oli merkittävästi vastuussa puolustusvalmistelujen laiminlyömisestä Länsi-Kannaksella, ylennettiin sodan jälkeen jalkaväenkenraaliksi. Sen sijaan klassiseksi tulleen ilmaisen mukaan Oesch unohdettiin ylentää.

Määtän kirjassa on selvitetty hyvin yksityiskohtaisesti Oeschin vaiheet vangittuna ja tuomittuna sodan jälkeen. Lisäksi kirjassa on varsin poikkeuksellinen osio, oikeusneuvos Erkki-Juhani Taipaleen laatima kahden sivun mittainen arvio Oeschin oikeudenkäynnistä. Sen hän on tehnyt sekä entisen korkeimman oikeuden tuomarina että Suomen Asianajajaliiton puheenjohtajanakin toimineen entisen asianajajan kokemuksella tutustuttuaan oikeudenkäyntiaineistoon. Se, että kirjassa on näin tehty, vaikuttaa perustellulta. Ei olisi uskottavaa, että historiantutkija olisi voinut esittää tarkan juridisen analyysin tuomioistuinratkaisuista, ja pelkkä viittaus haastattelussa esitettyyn arvioon olisi ollut liian heiveröinen.

Oeschiä avusti rikosprosessissa arvostettu asianajaja Heikki Borenius (vanhempi), joka avusti myös T. M.

Kivimäkeä sotasyllisyysprosessissa. Nämä oikeudenkäynnit olivat kuitenkin luonteeltaan erilaisia. Sotasyllisysoikeudenkäynti oli poliittinen toisin kuin oikeudenkäynnit suomalaisia sotilaita kohtaan. Jatkosodan jälkeen perustettiin Sotavankileirien tutkimuskeskus ja sille valvontaelin. Tätä toimintaa valvontakomissio seurasi ja ohjeistikin.

Näyttöä ei sen sijaan ole siitä, että Valvontakomissio olisi painostanut tuomioistuimia, joissa sotilaat olivat syytettyinä. Edes huhua ei ole siitä, että korkeimman oikeuden tuomareihin olisi yritetty vaikuttaa. Käytettävissä olevien tietojen mukaan ei olekaan uskottavaa, että tuomioistuinten jäsenet eivät olisi voineet toimia itsenäisesti. Eri asia on, millaisia paineita nämä ovat muuten kokeneet. Arvelivatko jotkut, että kun yksi kenraali tuomitaan, moni muu säästyy?

Oesch tuomittiin sotaylioikeudessa 17 käskynalaisen sotavangin taposta. Perusteena oli, että hän olisi 18.11.1941 määrännyt säädösten vastaisesti kurin tukentamisesta tukahduttamalla niskoittelu- ja kiihotusyritykset ampumalla. Korkein oikeus muutti sotaylioikeuden päätöstä merkittävästi. Oesch ei ollut antanut sellaista määräystä kuin sotaylioikeudessa oli mainittu. Sen sijaan korkein oikeus (sen enemmistö) katsoi Oeschin kyseisessä tilaisuudessa antaneen ohjeita niin epämääräisessä muodossa, että hänen alaisensa ovat voineet niiden johdosta antaa käskykirjeen, joka on johtanut sotavankien ampumiseen. Oeschin katsottiin myös laiminlyöneen sen valvomisen, että hänen käskynsä on ymmärretty oikein.

Erkki-Juhani Taipale katsoo kantaansa tarkoin perustellen, ettei Oesch ollut syyllistynyt siihen rikokseen,

josta hänet tuomittiin. Kysymys oli paljolti siitä, että alaiset pyrkivät vierittämään omista teoistaan syyllisyyden Oeschille. Tästä aiheutui myös se, että näyttö jutussa oli ristiriitaista. Kenraali asetettiin vastuuseen alaistensa toiminnasta esittämättä, minkä näytön perusteella tällainen vastuu on voinut syntyä. Sen sijaan siitä oli selkeä näyttö, että Oesch oli antanut 27.9.1941 sotavankien kohtelua koskevan ohjeen, joka perustui voimassa olevaan oikeuteen. Yleisesikuntaupseerin olisi pitänyt osata toimia tämän ohjeen mukaisesti. Sinänsä sotavankien kohtelussa oli ongelmia, kun ei ollut varauduttu sellaiseen vankimäärään, jota Oeschin armeijakunta sai. Siksi vankien kohtelua jouduttiin ohjeistamaan.

Tutustuttuani oikeudenkäyntiaineistoon olen tullut samalle kannalle kuin Taipale. Oesch ei saanut osakseen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä eikä hänelle olisi tullut langettaa rikostuomiota. Vertailu sotamies Hytin tapaukseen on tältä osin hämmäntävä: Hytin ampunutta everstilutnantti S. O. Lindgreniä koskeva syyte hylättiin sotaylioikeudessa, eikä korkein oikeus tätä tuomiota purkanut, vaikka näyttö Lindgreniä vastaan oli varsin selkeä. Oliko ero vain siinä, että Oeschin väitetyt teot kohdistuivat neuvostokansalaisiin ja Lindgrenin valvontakomissiota kiinnostamattomalla tavalla suomalaisen sotilaaseen?

Syyttäjän asennoitui Oeschiin hänen jutussaan silmiinpistävän hyökkäävästi. Hän ja monet sotaylioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa juttua istuneet tuomarit olivat jo tuolloin ja vielä enemmän myöhemmin arvostettuja lakimiehiä. Arvoitukseksi jää, miksi he toimivat niin kuin toimivat.

HEIKKI HALILA, OTT, VT, PROFESSORI
HELSINGIN YLIOPISTO